

วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาของวัดป่าดอนเปลือย
ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เชิงพุทธปรัชญา
Philosophical Methods of Treating Mental Patients With the Local Wisdom
of Wat Pa Don Puea, Kham Tao Subdistrict, Kantharawichai District
Mahasarakham Province

พระครูศีลวัตรประภากร¹,
พระครูภาวนาโพธิคุณ², จรัส ลีกา³, อุทัย กมลศิลป์⁴,
พระมหาปพน กตสโร (แสงย้อย)⁵ และ พลเฒ่า เพ็งวิภาศ⁶
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3,4,5,6}
PhraKruSilavatpaphakorn¹,
Phrakhru Bhavanabodhikun², Jaras Leeka³, Uthai Kamolsil⁴,
PhramahaPaphon Katasaro (Saengyoi)⁵ and Phonphao Phengwiphat⁶
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus^{1,2,3,4,5,6}
Corresponding Author, E-mail: jarasleeka1@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าดอนเปลือย 2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยทางจิต 3) เพื่อวิเคราะห์วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เชิงพุทธปรัชญา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตเกิดจากสาเหตุสำคัญคือ ปัญหาครอบครัว ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาทางสังคม และสิ่งแวดล้อม

* ได้รับบทความ: 28 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 31 ธันวาคม 2565

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยทางจิตแยกเป็น 1) การรักษาทางกาย มี 3 วิธี คือ การรักษาด้วยน้ำมัน สมุนไพร และการเป่า 2) การรักษาทางใจ มี 3 วิธี คือ หมอลำทรง หมอธรรม และ หมอพราหมณ์

3. วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยมี 2 วิธี คือวิธีการรักษาทางกาย ด้วยการดื่มน้ำมนต์ และการอาบน้ำมนต์ วิธีการรักษาทางใจ ด้วยการสวดมนต์ และการทำสมาธิอธิษฐานจิต เมื่อวิเคราะห์ตามหลักนิยาม 5 พบว่า โรคที่เกิดจากพิษนิยาม อุตุนิยาม สามารถรักษาด้วยเวชวิธี และสมุนไพรได้ แต่โรคที่เกิดจาก จิตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม ต้องใช้ธรรมโอสถในการรักษา

คำสำคัญ: วิถีรักษา; ผู้ป่วยทางจิต; ภูมิปัญญาพื้นบ้าน; ปรัชญา

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the problems of the mental patients of the Wat pa don puea, 2) to study the folk wisdom for the treatment of the mentally patients, 3) to analyze the philosophical methods of treating mental patients with the local wisdom of wat pa don puea, kham tao subdistrict, kantharawichai district mahasarakham province, It is a qualitative research. Study information from the Tripitaka, documents and related research. There were 30 key informants / person who analyzed the data in a descriptive method based on the inductive method.

The research results were as follows:

1. Problems of mental patients arise from the main causes which are Family problems Economic problem And social and environmental problems

2) Folk wisdom in treating mental patients can be divided into 1) physical therapy, there are 3 methods: herbal oil treatment, and blowing 2) psychological treatment, there are 3 methods: Mo Lam Song, Mortham and Brahmin.

3) There are 2 methods of treating mental patients with the local wisdom of Wat Pa Don Nude, namely physical therapy. By drinking holy water And the holy bathing How to stay mentally With prayer And mental prayer meditation When analyzing according to definition 5, it was found that the disease caused by peaches, which was defined as can be treated with medicine and herbs. But the disease arising from the mind, the definition,

the karma, the definition, and the Dharma need to use the medicine in the treatment.

Keywords: Methods of Treating; Mental Patients; Local Wisdom; Philosophy

บทนำ

สภาพสังคมปัจจุบันมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อก้าวสู่ความเป็นเลิศในหลายด้านเช่นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น จนส่งผลให้เกิดความเครียดจากการทำงาน การดำเนินชีวิต หรือปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของผู้คนในสังคมเพิ่มสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว และสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ยิ่งสร้างภาวะความตึงเครียดทางจิตใจให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก มีหลายคนที่กลายเป็นผู้ป่วยทางจิต จนถูกคนรอบข้างหรือสังคมมองด้วยความรู้สึที่ไม่ดี หรือถูกตีตราว่าเป็น “คนโรคจิต” ทำให้ผู้ป่วยหลายคนรู้สึกไม่ดี และอายุที่จะไปพบแพทย์เพื่อรักษาอาการให้ดีขึ้น และปัจจุบันปัญหาสุขภาพจิต และจิตเวชมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งประชากรทั่วโลก โดยพบว่าโรคจิตเภทเป็นโรคที่พบได้มากที่สุด โดยจากทั่วโลกมีผู้ที่ป่วยด้วยโรคนี้อยู่ถึง 26 ล้านคน ขณะที่ประเทศไทยพบว่าจิตเภทเป็นโรคทางจิตที่พบมากที่สุดเป็นอันดับ 1 และมีเพียงครึ่งหนึ่งของผู้ป่วยจิตเภทที่เข้าถึงบริการบำบัดรักษาได้ โดยร้อยละ 90 ของผู้ป่วยอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถเข้าถึงการบำบัดรักษา และ 1 ใน 3 มีประวัติการกลับเข้ารับรักษาซ้ำ และมีอาการ รุนแรงตลอดชีวิต และที่เหลือ จะมีอาการเรื้อรังตลอดชีวิต (Department of Mental Health, 2014) ผลกระทบของการป่วยทางจิตหรือโรคจิตเภทที่มีต่อบุคคลพบว่า ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพของผู้ป่วยจิตเภทโดยก่อให้เกิดภาวะโรคเรื้อรัง และความพิการขึ้นมีความพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ประจำวันพร่องในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และทักษะการเข้าสังคมส่งต่อครอบครัวที่ต้องแบกรับภาระในการดูแลผู้ป่วยเป็นเวลานาน เป็นตราบาปสำหรับครอบครัว ญาติรู้สึกอับอายที่มีผู้ป่วยจิตเภทอยู่ในครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความซับซ้อนที่ทำให้เกิดการสูญเสียพลังอำนาจส่วนผลกระทบต่อสังคมและชุมชนที่มีผู้ป่วยโรคจิตเภท ชุมชนจะรู้สึกรังเกียจและกลัวเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย และยังมีทัศนคติไม่ถูกต้องต่อผู้ป่วย จนกลายเป็นความรังเกียจ ปิดกั้นโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งทัศนคติที่สังคมมีต่อผู้ป่วยทางจิตนั้นได้แบ่งประเภทของบุคคลออกจากกลุ่มคนปกติโดยชัดเจนส่งผลให้ผู้ป่วยจิตเภทกลายเป็นคนส่วนน้อยของสังคม ถูกละเมิดสิทธิ และสถานภาพของพวกเขาไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมส่วนใหญ่ กลายเป็นคนชายขอบของสังคม ส่งผลให้ผู้ป่วยถูกโดดเดี่ยว ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต รวมทั้งการปรับตัวเข้ากับสังคม (Bungkrachang T, Thanee T, Sithikun P, 2014 : 115-126)

จากข้อความที่นำเสนอมาข้างต้นนั้นทำให้พบว่า อาการป่วยทางจิตเวชเกิดจากการที่สารเคมีสื่อประสาทในสมองทำงานผิดปกติ จากหลายสาเหตุ เช่น การใช้สารเสพติด กรรมพันธุ์ การติดเชื้อ ส่งผลให้สารเคมีในสมองเกิดการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมการแสดงออก

เนื่องจากสารเคมีที่เปลี่ยนแปลงในสมอมนั้นส่งผลกระทบดังนี้ 1) ผลกระทบต่อความคิดจะทำให้ผู้ป่วยจะมีอาการหลงผิด หรือคิดว่าจะมีคนมาทำร้าย 2) ผลกระทบต่อการรับรู้ต่อประสาทสัมผัสทั้ง 5 ทั้ง ๆ ที่ไม่มีสิ่งใดมากระตุ้นแต่สมองรับรู้ขึ้นมาเป็นความผิดปกติ เช่น อาการหูแว่ว ซึ่งพบบ่อยในโรคจิตเภท หรืออาการเห็นภาพหลอนที่พบบ่อยในกลุ่มอาการทางจิตที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบประสาททำงานผิดปกติ และ 3) ผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในสังคม ถ้าญาติพี่น้องเรามีพฤติกรรมเช่นกล่าวมานี้ควรจะรีบมาพบแพทย์ ส่วนวิธีการบำบัดรักษานั้นแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ 1) การบำบัดโดยใช้ยา การใช้ยาคือการปรับสารเคมีในสมองที่เป็นสาเหตุของโรคให้มีความสมดุล หรือรักษาอาการป่วยทางร่างกายที่ทำให้เกิดโรคทางจิตเวช เช่น โรคติดเชื้อมีในสมอง และ 2) การบำบัดที่ไม่ใช่ยา จะเน้นเรื่องการดูแลจิตใจของตนเอง ไม่มุ่งเน้นที่จะเปลี่ยนแปลงผู้อื่น เพราะอาจทำได้ยากกว่าสามารถปรับตัวกับปัญหาต่างๆ มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความคาดหวังที่เกิดขึ้น และปรับความคาดหวังให้ตรงกับความเป็นจริง (ดาวชมพู นาคะวีโร, 2561) และจากกระบวนการรักษาด้วยวิธีการทางแพทย์แผนปัจจุบันที่เป็นส่วนหนึ่งของการบำบัดผู้ป่วยโรคจิตให้หายและบรรเทาจากอาการป่วยดังกล่าวมาแล้วนี้ ยังมีวิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยวิธีการรักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ถือว่าเป็นแพทย์ทางเลือกที่สังคมชนบทภาคอีสานนิยมเลือกใช้เพื่อการรักษาโดยมีปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้ในด้านนี้ได้นำวิธีการนี้มารักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้ผล และถือว่าเป็นภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านที่ให้การรักษาผู้ป่วยทางจิต หรือโรคอื่น ๆ จะเป็นหมอสุมไพร หมอมนต์หรือหมอเป่า หมอธรรม หมอสู่ขวัญ หมอมอ หรือหมอดู และหมอนวดแผนไทย มีประสบการณ์ในการรักษาโดยมีเหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นแพทย์พื้นบ้านที่ใช้วิธีการรักษาด้วยสมุนไพร (พรทิพย์ แก้วชิน, 2558 : 135)

จากปัญหาของการป่วยทางจิตหรือเรียกว่าโรคจิตดังที่กล่าวมานี้แม้ปัจจุบันจะมีวิธีการรักษาด้วยวิธีด้วยเคมีบำบัดที่ทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น และมีการศึกษา ทดลอง และการทำวิจัยเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วยทางจิตนี้มากมาย แต่ส่วนมากจะเป็นการรักษาทางกายคือใช้เคมีบำบัดเท่านั้น ผู้วิจัยจึงเห็นวิธีการรักษาที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษการการรักษาด้วยการเป่าด้วยคาถาอาคมหรือมนตราผสมผสานกับการใช้ยาสมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปราชญ์ชาวบ้านใช้ในการรักษาแก่ผู้ป่วยในชนบทของไทย โดยเฉพาะชนบทภาคอีสานที่ยังใช้การรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยวิธีภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นการรักษาทางเลือก โดยเฉพาะวิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่มีผู้ป่วยทางจิตมารับการรักษาเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน จากปัญหาดังกล่าวนี้นี้จึงนำไปสู่ปัญหาการวิจัยเพื่อหาคำตอบว่าการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นวิธีการรักษาทางเลือกที่ได้ผลเท่ากับวิธีการรักษาด้วยเคมีบำบัดของแพทย์แผนปัจจุบันนั้นจริงหรือไม่ งานวิจัยนี้จะเป็นผู้ให้คำตอบกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้

ดังนั้น จากปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด

มหาสารคาม เพื่อค้นหาความจริงที่แอบแฝงอยู่ในการกระบวนการ และวิธีการรักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน และงานวิจัยนี้เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้วจะให้คำตอบว่าวิธีการรักษาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกและถูกนำมาถ่ายทอดโดยปราชญ์ชาวบ้านนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายไร้สาระเมื่อเทียบกับวิธีการรักษาสมัยใหม่ และงานวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศในการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน และแก่ผู้สนใจที่จะศึกษาในเรื่องนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- 2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
- 3) เพื่อวิเคราะห์วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเชิงปรัชญา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย : การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจาก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม (Focus group) การสัมภาษณ์เชิง (In-depth Interview)
2. กลุ่มเป้าหมาย : กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้โดยเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 30 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์จำนวน 5 รูป 2) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน 3) ผู้เคยป่วยทางจิต จำนวน 10 คน 4)ญาติของผู้เคยป่วยทางจิต จำนวน 10 คน
3. การสร้างเครื่องและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย : เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ ส่วนการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสร้างแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนในการการสร้างเครื่องและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ (2) ข้อมูลที่ได้มาจากระดับที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ (3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา (4) นำแบบสัมภาษณ์

ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความเหมาะสม และความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม (5) เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้ (1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการ เป็นต้น เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในการสัมภาษณ์ (2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (3) กำหนดหมายวันเวลาที่ จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล (4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่น ๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

5. การตรวจตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า โดยการนำเอาข้อมูลที่ตรงกัน มาการแปลความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วิถีชีวิตผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเชิงปรัชญา ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. สภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ว่า ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษาและทบทวนมา และผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทำสนทนากลุ่มจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 30 รูป/คน เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตในสังคมปัจจุบัน สรุปได้ว่า สาเหตุของการป่วยทางจิตเภทไว้ 5 ประการ คือ 1) เกิดจากปัญหาทางสังคม 2) เกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ 3) เกิดจากปัญหาสุขภาพจิต 4) เกิดจากปัญหาครอบครัว และ 5) เกิดจากการแพร่ระบาดของโรคภัย

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตในสังคมปัจจุบัน จากการลงพื้นที่วิจัย และจากการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในวันเสาร์ที่ 26 มกราคม 2564 ถึงสภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าบ้านดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย

กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีผู้เข้าร่วมจำนวน 15 รูป/คน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ การสนทนากลุ่ม สามารถสรุปถึงสภาพปัญหาของผู้ป่วยทางจิตได้ 3 ด้าน คือ 1) ด้านครอบครัว 2) ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม และ 3) ด้านเศรษฐกิจ

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยทางจิตของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ว่า พิธีกรรมรักษาโรคของหมอพื้นบ้านไม่ได้มีบทบาทในเชิงการรักษาโรคเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ในเชิงสังคมด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ทั้งญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน และมิตรสหายที่เคารพนับถือกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล และพึ่งพาอาศัยกันนี้ ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียว มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนรุ่นใหม่ให้ใกล้ชิด และสร้างพื้นที่ให้แก่ชาวบ้านที่สืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยมีกระบวนการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมารักษาผู้ป่วยทางจิต สรุปได้ดังนี้

1) วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านร่างกาย มี 3 วิธี ประกอบด้วย

(1) วิธีการรักษาด้วยน้ำมันที่เกิดผู้ป่วยจิตเภทที่ประสบอุบัติเหตุทำให้เกิดอาการบวมซ้ำอักเสบที่เกิดจาก การตรอก ตักบ้าน ตกต้นไม้ และบาดแผลเนื่องจากถูกของมีคม

(2) วิธีการรักษาด้วยสมุนไพร สรุปได้ว่า การใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาผู้ป่วยจิตเภทเป็นวิธีการรักษาตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนอีสานในการรักษาความเจ็บป่วยทางจิตที่มีมาช้านาน การนำสมุนไพรมาเพื่อการรักษาผู้ป่วยจิตเภทนั้นสามารถเข้ากันได้กับการรักษาแบบการแพทย์แผนปัจจุบันได้ 4 อาการ ได้แก่ อาการปวดศีรษะ อาการปวดกล้ามเนื้อ อาการติดยา และอาการนอนไม่หลับ และในปัจจุบันมีการใช้สารสกัดจากกัญชามาเพื่อการรักษาโรคทางจิตเภทอื่น ๆ เช่น โรคซึมเศร้า โรคไบโพลาร์ โรควิตกกังวล และปัญหาอนไม่หลับ เมื่อนำกัญชาที่เป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านนี้มาใช้ในการรักษาจึงเป็นวิธีการรักษาทางเลือก

(3) วิธีการรักษาด้วยการเป่า สรุปได้ว่า การใช้เวทมนต์คาถาเพื่อการบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเภทนี้อาจเป็นวิธีการรักษาทางเลือกที่ยังเป็นที่นิยมในสังคมอีสานปัจจุบัน วิธีการบำบัดผู้ป่วยจิตเภทด้วยเวทมนต์คาถาหรือบางครั้งเรียกว่า วิธีการทางไสยศาสตร์ และสาเหตุส่วนหนึ่งที่ญาติเลือกวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านนี้เพราะมีปัญหาเรื่องการเงิน เนื่องจากการรักษาทางการแพทย์ในปัจจุบันต้องเสียค่าใช้จ่ายด้วยเงินจำนวนมาก รวมถึงความไม่สะดวกในการเดินทาง

2) วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านทางใจ มี 3 วิธี ประกอบด้วย

(1) วิธีการรักษาด้วยหมอลำทรง สรุปได้ว่า วิธีการรักษาด้วยหมอลำทรงหรือการรำผีฟ้าในมิติความเชื่อของคนอีสานได้ถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้ป่วยจิตเภท เพราะเมื่อมีคนป่วยที่บ้านมักจะเข้าใจ และเชื่อกันว่าเกิดจากการกระทำของวิญญาณร้ายที่ไม่พอใจในการกระทำของผู้ป่วยอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อาจจะไปกล่าวดูถูกดูหมิ่น หรือปฏิบัติผิดธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา จนทำให้วิญญาณนั้นโกรธจึงบันดาลให้เจ็บไข้ขึ้นมา

(2) วิธีการรักษาด้วยหอมธรรม สรุปลได้ว่า เป็นการรักษาโรคโดยใช้เวทมนต์คาถา หรือเรียกว่า หอมผี ความเชื่อของชาวบ้านที่ยังเชื่อว่า การเจ็บป่วยเป็นโรคจิตเภทนั้น มีสาเหตุมาจากการถูกใส่คุณไสย มีวิธีการรักษา คือ การสวดมนต์ภาวนา ปรีกษาพระ หรือผู้ที่มีความรู้ในการแก้อาถรรพ์ต่าง ๆ และ นำน้ำมันที่วัดมาอาบหรือให้ผู้ถูกคุณไสยดื่ม และยังมีอีกหลายวิธีที่จะแก้คุณไสยได้ เช่น การผูกดวง บูชา ดวงชะตา เสริมบารมี การบำบัดด้วยการอาบหรือรดน้ำมันตให้ผู้ป่วยทางจิตเภทนั้นเป็นการเสริมกำลังใจ ให้ดีขึ้น

(3) วิธีการรักษาด้วยพิธีพราหมณ์ สรุปลได้ว่า การรักษาด้วยพิธีพราหมณ์ไม่ได้เน้นวิธีการรักษาโรค แต่เป็นลักษณะของการแต่งแก้ สะเดาะเคราะห์ ในการแต่งแก้สะเดาะเคราะห์ แบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ 1) การเสียเคราะห์เสียราง ที่จะให้กับผู้ป่วยทางจิตเภทเพื่อคลายจากความเจ็บป่วยที่ได้รับมาจากการ ถูกใส่คุณไสย เมื่อมีอาการดีขึ้นแล้วญาติพี่น้องมักจะทำพิธีเสียเคราะห์ให้กับผู้ป่วยเป็นการทำให้จิตใจดีขึ้น 2) การสวดขวัญ เป็นการทำพิธีเพื่อให้ผู้ป่วยเป็นสุขตามความเชื่อของคนอีสานเชื่อว่า ขวัญจะมาอยู่กับเนื้อ กับตัวของเราซึ่งหากทุกวันนี้ถ้าคนเราไม่มีขวัญก็จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ และเมื่อมีอาการเจ็บป่วย ที่เกี่ยวข้องกับขวัญจึงต้องทำการเรียกขวัญเพื่อที่จะช่วยให้อาการเหล่านั้นหายเป็นปกติ เป็นการขโลมจิตใจ หรือปลอบใจเพื่อให้จิตใจดี

3. วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเชิงปรัชญา สรุปลได้ว่า วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยแบ่งเป็น 2 วิธี ได้แก่ 1) การรักษาทางด้านร่างกาย ด้วยการให้ดื่ม และอาบนํ้าพุทมนต์ 2) การรักษาทางใจ ด้วยการสวดมนต์ ทำสมาธิ และการอธิษฐานจิต ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยในต่อบทสรุปประสงค์ข้อที่ผู้วิจัยจึงกำหนดประเด็นเพื่อการวิเคราะห์ไว้ 3 ประเด็น คือ 1) วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยทางด้านร่างกาย 2) วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยทางด้านจิตใจ และ 3) การวิเคราะห์ถึงวิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยในมิติของพุทธปรัชญา สรุปลได้ดังนี้

1. วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยทางด้านร่างกาย ด้วยการให้ดื่มและอาบนํ้ามนต์ สรุปลได้ว่า นํ้ามนต์คือนํ้าที่ผ่านพิธีนํ้ามนต์ปกติจะสำเร็จด้วยการเจริญพระพุทมนต์ของพระสงฆ์ในงานพิธีมงคลต่าง ๆ หรือการเสกของพระภิกษุ หรือ คลุ่ส่สผู้ทรงวิทยาคุน กล่าวคือ ผ่านการทำสมาธิที่แน่วแน่ และพระปริตร เป็นมนต์ทางพุทธศาสนาแล้ว นํ้ามนต์นิยม นำมาอาบ ดื่ม หรือประพรมที่ศีรษะ คติความเชื่อเรื่องนํ้ามนต์นั้น นอกจากความเป็นสิริมงคลสำหรับผู้ประพรม อาบ และดื่มแล้ว ยังมีคติความเชื่อด้วยว่า นํ้ามนต์ยังนำความสุขสวัสดีมาให้ ตลอดถึงกำจัด ปัดเป่าสิ่งอัปมงคล อันตราย ภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ และในการทำนํ้ามนต์เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์นั้นนิยม สวดมนต์บทสวดชินบัญชรเพราะเป็นการอาราธนาพระพุทเจ้าและสาวก ให้มาคุ้มครองให้มีความสุข

เหมือนมีเกราะแก้วป้องกันภัย ประกอบด้วยบทสวดโพชฌังคปริตร และบทสวดมงคลปริตร และเมื่อได้รับการบำบัดจนครบแล้วอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ก็หายไป มีความเป็นปกติ กินข้าวได้และนอนหลับได้สนิท ผู้ป่วยทางจิตบางคนได้รับการรักษาด้วยวิธีการสวดถอนคุณไสย์เพราะถูกฝังหุ่น และถูกเอาเข็มปักไว้ที่หุ่นนั้นหลังสวดถอนให้แล้วจึงให้กินน้ำมันต์พร้อมอาบเพื่อขับไล่คุณไสย์ และให้ผู้ป่วยทำสมาธิอธิษฐานจิต

2. วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยทางด้านจิตใจ สรุปได้ว่าวิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตทางกายด้วยการกิน และอาบน้ำมนต์จนร่างกายเริ่มเป็นปกติดีแล้วจึงใช้วิธีการรักษาทางใจเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจของผู้ป่วยจะได้ไม่กลับไปเป็นเหมือนเดิมอีกวิธีการรักษาดังกล่าวนี้นี้เป็นวิธีการที่ทางวัดป่าดอนเปลือยใช้รักษาบำบัดผู้ป่วยทางจิตสืบทอดมาจากพระครูกาญจนพัฒนาคุณ หรือหลวงปู่ทอง ผู้ที่เป็นที่พึ่งแก่ญาติโยมชาวบ้านดอนเปลือย และหมู่บ้านใกล้เคียงในการรักษาบำบัดผู้ที่เจ็บป่วยทางจิต และพาญาติโยมได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน วิธีการรักษาผู้ป่วยทางจิตใจของวัดป่าดอนเปลือยหลังจากร่างกายได้ถูกบำบัดและพักฟื้นจนเป็นปกติแล้ว ผู้ป่วยจะได้รับการบำบัดทางจิตต่อด้วยวิธีการ 1) การสวดมนต์ และ 2) การทำสมาธิและการอธิษฐานจิต

3. การวิเคราะห์วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตในมิติพุทธปรัชญา สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ถึงวิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือยในมิติของพุทธปรัชญา สรุปได้ 4 ประเด็น คือ

1) แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตผู้ป่วยทางจิตในทัศนะพุทธปรัชญา สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการมีชีวิต คือ ตัวสภาวะของสิ่งมีชีวิตประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่มารวมตัวกันเข้าเมื่อแยกส่วนก็ไม่พบสิ่งที่เรียกว่าตัวตน เรา เขา ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตคือรูปธรรม (กาย) และนามธรรม (จิต) องค์ประกอบทั้ง 2 ส่วนนี้ มีลักษณะเป็นองค์รวมไม่ได้สามารถแยกเป็นส่วนให้มีอิสระจากกัน เมื่อมนุษย์เจ็บป่วยทางกายก็จะเกี่ยวไปถึงจิตด้วย หรือถ้าป่วยทางจิตก็จะส่งผลกระทบต่อระบบต่าง ๆ ในร่างกายด้วยเช่นกัน ในความหมายของชีวิตเมื่ออธิบายตามพระสูตรจะมีองค์หลัก 2 ประการสำคัญ ซึ่งรวมเรียกว่า นามรูป ได้แก่ ชันธ์ 5 ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

2) กระบวนการกำเนิดชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา สรุปได้ว่า การเกิดชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญานั้น เป็นการเกิด 2 ครั้ง ครั้งแรก คือ การเกิดทางร่างกาย และจิตใจ ซึ่งจิตเดิมนี้เป็นจิตบริสุทธิ์ ไม่มีเครื่องเศร้าหมอง ไม่มีกิเลส ส่วนการเกิดครั้งที่ 2 เป็นการเกิดในจิตใจ เกิดโดยวิญญาณซึ่งไม่มีพ่อแม่เป็นปัจจัยให้เกิด เป็นการเกิดความทุกข์ สาเหตุมาจากเด็กมีสภาพจิตด้วยด้วยคุณธรรมขาดสติ ไม่มีปัญญารู้ชัดตามความเป็นจริง (อวิชชา) ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการเกิดความทุกข์ในจิตใจ ความทุกข์จะเกิดดับ เกิดดับ สลับกันไปตลอดชีวิตจนกว่าจะดับทุกข์ได้ ชีวิตมนุษย์ในทางพุทธศาสนาประกอบด้วยกาย และจิต มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดำเนินไปด้วยเหตุและปัจจัยที่ส่งผลซึ่งกันและกัน จะสิ้นสุดลงเมื่อเหตุปัจจัยหมดไป

3) ความเจ็บป่วย (โรค) ในทัศนะพุทธปรัชญา สรุปได้ว่า ความเจ็บป่วยถือเป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของร่างกาย และจิตใจ มีสาเหตุมาจากการติดเชื่อหรือไม่ติดเชื่อก็ได้ ทำให้การทำงานของร่างกาย และจิตใจผิดปกติไป เกิดปัญหาความเจ็บไข้ ความเจ็บป่วย ความไม่สบาย เกิดโรคประจำตัวที่รักษาไม่หาย ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นแก่ผู้เจ็บป่วย ซึ่งในงานวิจัยนี้จะอธิบายถึงความเจ็บป่วยโดยแบ่งโรคตามลักษณะอาการได้ 2 ลักษณะ คือ โรคทางกาย และโรคทางใจ

4) สาเหตุของการเจ็บป่วย (โรค) ในทัศนะพุทธปรัชญา สรุปได้ว่า ความเจ็บป่วยที่เกิดจากโรคทางกาย และทางจิต ดังกล่าวมาแล้วนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า มีสาเหตุที่เกิดขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับนิยาม 5 และนิยาม ทั้ง 5 นี้ จะเป็นการแปรผันหรือการขาดดุลยภาพแห่งสภาวะธรรมจนนำไปสู่วิกฤติด้านสุขภาวะแทบทุกมิติจึงส่งผลทำให้เกิดทุกขภาวะ (โรค) มิติของการบำบัดรักษาผู้ป่วยทางจิตมีบางรายที่รักษาหายได้เป็นปกติ แต่บางรายแม้ว่าจะใช้วิธีการรักษาด้วยเวชบำบัด สมุนไพรบำบัด หรือด้วยวิธีการรักษาทางจิตวิญญาณด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ก็ไม่หาย เมื่อนำหลักของนิยาม 5 มาวิเคราะห์จะพบว่าโรคที่เกิดจากพินิยาม อุตุนิยาม สามารถใช้วิธีบำบัดรักษาด้วยเวชวิธี หรือใช้สมุนไพรบำบัดได้ แต่โรคที่เกิดจากจิตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม ทั้ง 3 ประการนี้ต้องให้ธรรมโอสถในการบำบัด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านของวัดป่าดอนเปลือย ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเชิงปรัชญา ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. อาการป่วยทางจิตเป็นกลุ่มอาการที่มีความผิดปกติทางความคิด การรับรู้ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ทำให้ส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน และทำให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลและสังคม รวมถึงผู้ป่วยด้วยโรคทางจิตเภทถูกมองเป็นคนที่น่ากลัวได้รับการปฏิบัติด้วยอคติจากสังคมเป็นกลุ่มคนชายขอบทั้งที่ผู้ป่วยทางจิตเภทสามารถบำบัดเพื่อให้ผู้ป่วยได้ใช้ชีวิตเป็นปกติในสังคมได้ ซึ่งมีสาเหตุของความเจ็บป่วยทางจิตมาจาก 1) เกิดจากปัญหาทางสังคม 2) เกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ 3) เกิดจากปัญหาสุขภาพจิต 4) เกิดจากปัญหาครอบครัว และ 5) เกิดจากการแพร่ระบาดของโรคภัย ซึ่งสอดคล้องกับ สุนทรภรณ์ ทองไสย์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การดูแลผู้ป่วยจิตเภทในบริบทสังคมไทยอย่างยั่งยืน พบว่า วิธีการดูแลผู้ป่วยด้วยวิธีการดังกล่าวจะสามารถลดการเกิดอาการทางจิตได้ในระดับหนึ่ง และช่วยให้ผู้ป่วยสามารถอยู่ในครอบครัวของตนได้โดยไม่กลับป่วยซ้ำ และพบว่า ผู้ดูแลผู้ป่วยจะมีความเครียดทางอารมณ์อาจเพราะในบริบทของสังคมไทยบางแห่งยังคงเชื่อว่าการเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเวชเปรียบเสมือนตราบาปในสังคม ทำให้ผู้ดูแลผู้ป่วยบางคนรู้สึกอับอายในการดูแลผู้ป่วย การเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้นแบบกะทันหันโดยที่สมาชิกในครอบครัวไม่รู้ถึงอาการเจ็บป่วยมาก่อน (สุนทรภรณ์ ทองไสย์, 2558 : 161)

และสอดคล้องกับ บุญวดี เพชรรัตน์ และ เยาวนาถ สุวลักษณ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรม การดูแลของผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภทเรื้อรังที่บ้าน พบว่า โดยทั่วไปกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนพฤติกรรมดูแล ผู้ป่วยจิตเภทเรื้อรังที่บ้านอยู่ในระดับปานกลางโดยกลุ่มพฤติกรรมดูแลที่มีคะแนนสูงสุด คือ การดูแล ด้านจิตสังคม และกลุ่มพฤติกรรมที่มีคะแนนต่ำที่สุดคือ การดูแลด้านจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาตามกิจกรรม การดูแลพบว่ากิจกรรมที่ปฏิบัติกันมากที่สุด คือ การให้ความรักแก่ผู้ป่วยตามสถานภาพทางสังคมของ ผู้ป่วย พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเจ็บป่วย และการดูแลรักษา ความสัมพันธ์กับผู้ป่วย การรับรู้ ความสามารถในการดูแลตนเองของผู้ป่วย (บุญวดี เพชรรัตน์ และเยาวนาถ สุวลักษณ์, 2546 : 250)

2. คติความเชื่อของคนอีสานส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อมั่นในมิตินิเวศน์ด้วยวิธีของภูมิปัญญา พื้นบ้านแม้ว่าทางการแพทย์สมัยใหม่จะไม่ยอมรับในวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านก็ตาม แต่องค์ความรู้ และ วิธีการรักษาที่ได้สั่งสมมาแต่ครั้งบรรพกาลที่ใช้แล้วได้ผลแม้ว่าจะไม่มีการจดบันทึกไว้ในเชิงสถิติของ การหายจากโรคที่เป็นอยู่ก็ตามแต่ก็ถือว่าในการรักษาด้วยวิธีภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้เป็นการรักษาทางเลือก ที่ยังมีความนิยมตามคติความเชื่อของคนท้องถิ่นอีสานเช่นการเป่ามนต์ การรดน้ำมนต์ และการรักษา ด้วยสมุนไพร ซึ่งสอดคล้องกับประเวส วะสี กล่าวไว้ใน ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สรุปความได้ว่า 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเฉพาะถิ่นเพราะภูมิปัญญาถูกสะสมขึ้น มาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชื่อมโยง หรือบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความบูรณาการสูง ทั้งเรื่องกายใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และ 3) มีความเคารพผู้อาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ผู้มีประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโสเพราะถือว่าผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า (ประเวศ วะสี, 2544 : 47) และสอดคล้องกับ ปานวาด มากนวล ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทและการสืบทอดคาถา และพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า พิธีกรรมรักษา โรคของหมอพื้นบ้านที่บ้านหนองขาวเริ่มต้นด้วยการไหว้ครู แล้วจึงรักษาโดยใช้สมุนไพรหรือการเป่าพ่น จากนั้นเป็นการบอกข้อควรระวังและการให้กำลังใจ พิธีกรรมมุ่งสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ป่วยผ่านองค์ ประกอบและสัญลักษณ์ที่สะท้อนความศรัทธาในอำนาจพระพุทธรูป อำนาจของครู และอำนาจของคาถา อาคม (ปานวาด มากนวล, 2556)

3. ในมิติของการบำบัดรักษาผู้ป่วยทางจิตมีบางรายที่รักษาหายได้เป็นปกติ แต่บางรายแม้ว่าจะ ใช้วิธีการรักษาด้วยเวชบำบัด สมุนไพรบำบัด หรือด้วยวิธีการรักษาทางจิตวิญญาณด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ก็ไม่หาย เมื่อนำหลักของนิยาม 5 มาวิเคราะห์จะพบว่า โรคที่เกิดจากพิษนิยาม อุดุนิยาม สามารถใช้วิธี บำบัดรักษาด้วยเวชวิธี หรือใช้สมุนไพรบำบัดได้ แต่โรคที่เกิดจาก จิตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม ทั้ง 3 ประการนี้ต้องให้ธรรมโอสถในการบำบัด ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้

กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สรุปได้ว่า นิยามทั้ง 5 นี้ หรือกายวิภาค และสรีรวิทยาในแง่วิทยาศาสตร์ชีวภาพแม้จะไม่ตรงกัน และเหมือนกันทีเดียว ก็จำเป็นที่ขาดไม่ได้ ชีวิตกล่าวคือ ชันธ 5 (รูปนาม) ตราบใดที่นิยามทั้ง 5 ทำหน้าที่โดยสมบูรณ์และมีคุณภาพ ตราบนั้นชีวิต ก็จะไร้โรคพาหทั้งกายและจิต เมื่อใดนิยามทั้ง 5 แปรผันหรือขาดคุณภาพเพราะความวิปริตของนิยาม 5 หรือแปรผันของกายวิภาค หรือสรีรวิทยา เมื่อนั้นสภาพโรคพาห (กายทุกข์ และเจตสิกทุกข์) ก็จะเกิดขึ้น เช่น โรคจิตเภท โรคหวัต มะเร็ง และเอดส์ เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 166)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคตผู้วิจัยเห็นว่ายังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ วิธีรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติทางอภิปรัชญาที่ต้องทำการวิจัยต่อไป เพราะในการทำวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องขอบเขตของการวิจัย ดังนั้นมีบางประเด็นที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงอย่างครบถ้วนจึงขอเสนอเพื่อเป็นการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1) การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอิทธิพลของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีต่อวิถีวัฒนธรรมของชุมชน ในการบำบัดโรคจิตเภท

2) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสร้างให้ชุมชนเป็นชุมชน นวัตกรรมในมิติทางพุทธจริยศาสตร์

3) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยทางจิตเภทในมิติ อภิปรัชญา

เอกสารอ้างอิง

ดาวชมพู นาคะวิโร. (19 มกราคม 2561). วิธีบำบัดอาการป่วยทางจิตให้ได้ผล. ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุญวดี เพชรรัตน์ และ ยาวนาถ สุวลักษณ์. (2546). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลของผู้ดูแล ผู้ป่วยจิตเภทเรื้อรังที่บ้าน. สงขลานครินทร์เวชสาร, 21(4), 249-258.

ประเวศ วะสี. (2544). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

ปานวาด มากนวล. (2556). บทบาทและการสืบทอดคาถาและพิธีกรรมของหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคที่บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (อ.ม.)). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรทิพย์ แก้วชิน. (2558). การศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านในเขต อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา. การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “สร้างสรรค์และพัฒนาเพื่อก้าวหน้าสู่ประชาคมอาเซียน” ครั้งที่ 2 18-19 มิถุนายน 2558 ณ วิทยาลัยนครราชสีมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา: ภาคโปสเตอร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุนทรภรณ์ ทองไสย์. (2558). การดูแลผู้ป่วยจิตเภทในบริบทสังคมไทยอย่างยั่งยืน. วารสารกองการพยาบาล, 42(3)

Bungkrachang T, Thanee T, Sithikun P, (2014), Development of Guideline for Alleviating among Psychiatric Patients with Chain in Pulic Health Region 13, Thailand. Journal of Nursing and Health Care Devision.

Department of Mental Health. (2014). Mental Health of Thailand from 2012 - to 2013. Bangkok: Office of Mental Health.